

Шмирко В. І., Коробко О. В., Парада О. В., Троян Ю. І.

АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЇ НЕСТАНДАРТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Внаслідок порушення правил пожежної безпеки, недостатньої якості професійної підготовки молоді, на підприємствах та навчальних закладах можуть виникати надзвичайні ситуації. Представлено аналіз факторів, що впливають на психоемоційний стан людей в умовах підвищеної небезпеки. Виникнення надзвичайних ситуацій призводить до погіршення психологічного стану та позначається на якості виконання трудових обов'язків, зумовлює великі економічні збитки, може стати загрозою для життя людини. Для попередження виникнення та розповсюдження пожежі передбачаються превентивні дії, на самперед, організаційні заходи, виконання яких необхідно постійно контролювати. У той же час, при виникненні нестандартної ситуації, поведінка людини може стати некерованою та здатною призвести до емоційної нестабільності і, в кінцевому рахунку, до паніки. Тому важливо спрогнозувати на початковому рівні, які існують різні характеристики та фактори, що впливають на загальну поведінку людей в екстремальних ситуаціях, що викликані пожежею. Також необхідно визначити, як ці фактори впливають на евакуацію під час реальних трагічних подій. В той же час важливим залишається аналіз проблеми впливу надзвичайних ситуацій на психіку осіб підліткового віку. Що відбувається з їх психічним станом, чи зможе їх психіка витримати високий рівень стресу при переживанні екстремальної події. Інакше емоційне напруження спроможне заблокувати роботу механізмів психологічного захисту підлітка, що може проявитися у вигляді тривоги і страху.

Таким чином, для забезпечення швидкої евакуації при пожежі та профілактиці панічних проявів необхідно під час організації виробничого, навчального та побутового процесу враховувати та постійно дотримуватись вимог нормативно-правових документів. Також, при обробці кризової інформації, необхідно враховувати психофізіологічні характеристики та звички людей, їхню потенційну здатність швидко приймати оптимальні рішення у надзвичайних ситуаціях, що дозволить забезпечити безпеку та зберегти здоров'я всім, хто перебуває в екстремальних умовах.

Ключові слова: надзвичайна ситуація, пожежа, пожежна безпека, нормативні документи, психофізіологічний стан, паніка, підлітки, евакуація.

Останнім часом все частіше стали виникати надзвичайні ситуації природного і техногенного походження, що унеможливило нормальні умови розвитку і життєдіяльність людини. Вплив надзвичайних ситуацій на психологічний стан людини є дуже вагомим фактором для якісного виконання ними своїх трудових обов'язків, а також задоволення власних потреб.

Мета статті проаналізувати проблему впливу надзвичайних ситуацій на психіку осіб підліткового віку. Ще недостатньо досліджено, що відбувається при переживанні екстремальної події з психічним станом підлітків і чи може їх психіка впоратися з безмежно високим рівнем стресу, який несе надзвичайна ситуація. Нажаль, немає чітких рекомендацій по наданню психологічної допомоги підліткам, які постраждали на стадії шоку, в момент виникнення гострого стресового розладу, що накладає особливу відповідальність за проведення невідкладних екстремальних психологічних заходів з потерпілими в осередку надзвичайної ситуації. Однією з причин, що ускладнює швидке прийняття правильного рішення щодо вибору методу роботи з постраждалими, є труднощі первинної експрес-діагностики його психічного стану і ступеня травматизації. Найбільш значущим чинником, що визначає ступінь психічної травматизації підлітка, може виступати сприйняття ним самої надзвичайної ситуації. При переживанні надсильного стресу у підлітка може спостерігатися високий рівень емоційного напруження, яке здатне заблокувати роботу механізмів психологічного захисту, що в свою чергу загострює потребу у набутті почуття захищеності і безпеки. При цьому реакції підлітків будуть проявлятися у вигляді демонстрації тривоги, страху, розпачу. Це дає підставу говорити про те, що потерпілі у осередку надзвичайної ситуації отримують психологічну травму і потребують екстреної психологічної допомоги фахівців.

Одним із прикладів найбільш розповсюджених надзвичайних ситуацій є пожежа. Зростаючий рівень технічного оснащення підприємств супроводжуються зростанням енергоємності виробництва та високою концентрацією потужностей. За таких умов недодержання вимог пожежної безпеки призводить до значних економічних збитків та стражданню людей (незалежно від їх віку) як на фізичному так і психологічному рівні. Пожежі на промислових підприємствах виникають у більшості випадків від несправностей технологічного обладнання та електроустаткування, а у навчально-освітніх закладах – внаслідок необережного поводження з вогнем та порушення правил пожежної безпеки. Для запобігання та успішної боротьби з пожежами необхідно знати фізико-хімічні властивості речовин і матеріалів, які застосовуються, уміти оцінювати пожежну небезпечність процесів, правильно вибирати ефективні засоби захисту від пожеж та вибухів, а також завжди дотримуватись правил безпечної поведінки, що для окремих осіб є найбільш складним. На виникнення і розповсюдження пожежі впливають наступні чинники: вогнестійкість споруд, щільність забудови, пожежна безпека зазначеного виробництва, а також – метеорологічні умови. На сьогоднішній день більшість будівель оснащені системами пожежної безпеки та протипожежного захисту, що відповідають вимогам

ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» [1]. Тим не менш, пожежі все ще трапляються, мають значні руйнівні наслідки, матеріальні збитки і, нажал, призводять до смертельних випадків. Прийняття будь яких рішень під час пожежі відрізняється від повсякденного прийняття рішень. У надзвичайних і стресових ситуаціях людина, зазвичай відчуває, що рішення потрібно приймати швидко, тоді як доступна інформація, на основі якої потрібно прийняти це рішення, може бути дуже обмеженою або мати суттєві протиріччя. Розробляючи правила поведінки під час пожежі, основна частина проблеми полягає у тому, що більшість систем протипожежного захисту в будівлях встановлюються з хибними та неправильними очікуваннями щодо того, як люди насправді поведуться у надзвичайних ситуаціях, не враховуються психоемоційні реакції окремих людей, а у підлітків – ще і недостатній життєвий досвід в екстремальних обставинах. Як наслідок, правила та рішення, які приймалися до моменту пожежі і вважалися раціональними, найкращими у ретроспективі, можуть виглядати не оптимальними та негативно вплинути на рятування людей під час пожежі. Крім того, намагаючись втекти з надзвичайної та небезпечної ситуації, для кожної особи необхідним є достатній простір для швидкого та безпечного виходу з місця, інакше люди відчувають ще більшу небезпеку і можуть отримати важкі ушкодження під час неконтрольованого переміщення значної кількості людей. Ще однією з причин такого неякісного прогнозування, є «емоційна нестабільність» та страх, що, в кінцевому рахунку, призводить до паніки, яка виникає серед людей під час надзвичайної ситуації.

В зв'язку з зазначеним, метою статті є аналіз факторів, що найчастіше впливають на психоемоційний стан людей і, зокрема підлітків в надзвичайних ситуаціях та визначення алгоритму ефективних заходів попередження травмування та, навіть, загибелі людей під час пожежі.

Емоційна нестабільність – це поведінка особистості, що супроводжується звичайною втечею, яка виходить з під контролю, може призвести до відчуття незахищеності в певній частині навколишнього середовища. Страх – також майже неконтрольована емоція, пов'язана з небезпекою травмування чи загибелі особистості та людей, що знаходяться поруч. Страх може блокувати здатність людини раціонально оцінювати ситуацію, що виникла, та переходити в іншу негативну емоцію – паніку. Різні дослідники наводили різні визначення паніки, наприклад, відомий підхід, що «паніка» – це гостра реакція страху, що позначається поведінкою втечі, а «панікуючий» – як особа, що під час втечі поводить себе нераціонально та нелогічно. Професор Кварантелі описує паніку як дисфункціональну поведінку втечі, спричинену випадковими обставинами, що постійно змінюються, але пов'язану з небезпекою, що насувається і збільшується. Він також визначає паніку як колективну втечу, засновану на істеричному переконанні. Оксфордський словник визначає паніку як «надмірне відчуття тривоги або страху, що призводить до екстравагантних або нерозважливих зусиль для забезпечення безпеки». Відповідно психологічних досліджень – «паніка» – це раптове сильне почуття страху, яке заважає розумно думати чи діяти. У підлітків, внаслідок недостатнього досвіду та психофізіологічної нестабільності, такі реакції можуть проявлятися більш гостро.

Безпосереднім приводом до паніки стає поява певної ситуації – шокуючого стимулу, який перериває звичні форми поведінки. Щоб паніка виникла, цей стимул має бути або дуже інтенсивним або зовсім невідомим раніше, тобто таким, щоб викликати зосередженість уваги на собі. Перша реакція на такий стимул – потрясіння та сприйняття ситуації як кризової, а потрясіння викликає збентеження. У такій ситуації індивід здійснює неврівноважені та квапливі спроби інтерпретувати подію у межах власного досвіду або згадає аналогічні ситуації з досвіду інших. Відчуття гостроти, необхідності швидкого ухвалення рішення заважає логічному осмисленню кризової ситуації та викликає страх. Якщо перший страх не подавлений, реакція індивіда посилюється. Переляк одних позначається на інших, своєю чергою посилюючи страх перших. У цьому випадку особливо велике значення має характер першого руху, коли вся увага учасників якоїсь події концентрується саме на ньому, всі готові до дій та чекають на розвиток подій.

Під час паніки починають одночасно діяти одразу кілька соціально-психологічних механізмів впливу на поведінку людини. Спрацьовують механізми комунікативного, перцептивного та інтерактивного впливу, такі, як фасцинація, психологічний настрій та ін. Ситуація паніки завжди супроводжується зараженням та навіюванням. Вона може виникати як у малій групі, в ситуації безпосереднього спілкування, так і у натовпі, великому регіоні чи суспільстві в цілому. Під час пожежі, якщо процедура евакуації нечітка або важко виконати стандартні правила пожежної безпеки, паніка неминуха. Як правило, проявлення паніки спостерігається, коли декілька негативних факторів діє комплексно, а людина відчуває безпосередню загрозу потрапити в пастку у огороженому просторі; є розуміння, що шляхи евакуації та виходу швидко закриваються, а допомогти ніхто не може, втеча здається єдиним і останнім способом вижити. В наслідок швидкої зміни сильних негативних емоцій, люди відчувають паніку та можуть почати діяти нелогічно, їх здатність приймати рішення за власним бажанням може бути мінімізована, якщо не повністю втрачена. Взаємодія між людьми стає односторонньою, правила і норми втрачають свою функцію регуляції. Особливо сильні зміни психологічний світ людини зазнає у натовпі який перебуває у збудженому стані. Крім того, люди також можуть дезорієнтуватися в навколишньому середовищі, особливо в умовах недостатньої видимості, і, проявляти «стадну» або «зграйну» поведінку. Якщо людям у разі виникнення пожежі необхідно швидко покинути будівлю, і вони недостатньо добре знайомі з її архітектурою, вони біжать до виходу, який використовували як вхід, навіть якщо до інших виходів набагато легше дістатися або навіть безпечніше. Психологічні

дослідження стверджують, що люди завжди намагаються знайти найкоротший і найпростіший шлях, щоб дістатися до пункту призначення, який, у більшості випадків у разі надзвичайної ситуації, є шляхом і дверима, через які вони увійшли в це місце. Основним принципом є «принцип найменших зусиль» [2].

Відсутність індивідуальної незалежності проявляється таким чином, що люди схильні слідувати за іншими, в надії, що вони зможуть вивести їх із небезпечної ситуації. Роль лідера в таких умовах може мати як позитивний так і негативний наслідок. Якщо лідер демонструє не тільки внутрішню впевненість, але і швидко орієнтується у просторі, має чіткий план та безпомилково знає схему приміщення, то у осіб, що знаходяться поруч, відчуття страху та емоційного напруження зменшується, дії стають більш адекватними та контрольованими, швидкість переміщення у просторі збільшується. Якщо лідером стає особа, що сама схильна до панічних проявів, то і поведінка інших може стати більш руйнівної та хаотичною. Втрата відчуття безпеки, стабільності, впевненості у можливості врятуватись стає причиною сильного стресу, який проявляється емоційним шоком, прикладом якого є страх, апатія, ступор, чи навпаки – рухове збудження, агресія, нервово тремтіння, плач, істерика, тощо. Перехід між раціональною нормальною поведінкою та очевидно ірраціональною панічною поведінкою контролюється єдиним параметром, «нервозністю», який впливає на силу коливань, бажану швидкість і тенденцію так званого «стада». Як наслідок, це призводить до парадоксального впливу, коли бажання евакуюватися як найшвидше, призводить до зменшення швидкості та збільшення кількості постраждалих. Нераціональна поведінка людей під час пожежі та значні панічні прояви є досить нетиповими для людей, що мають сталі навички поведінки під час пожежі та у надзвичайних ситуаціях. Особи, що постійно проходять навчання та протипожежні тренування, швидше за все, застосовуватимуть раціональну, логічну та альтруїстичну реакцію та прийняття рішень щодо свого розуміння ситуації під час пожежі. Натомість ризику, пов'язані з панікою, зазвичай є наслідком фізичних обмежень і браку інформації, а не внутрішнім егоїзмом постраждалих. Тому, для забезпечення ефективності дій в надзвичайних ситуаціях, під час навчання та тренування колективу підлітків необхідно приділити увагу визначенню лідера зазначеного гурту та організувати його більш якісне та постійне навчання. Також бажано під час навчальних тренінгів надати рекомендації по контролю за проявами підвищеної тривожності та страху, надати хоча б початкові навички емоційної підтримки особистості. Можна припустити, що паніка – це поняття, подібне до ентропії в термодинаміці. Завжди ми не можемо виміряти ентропію вогню безпосередньо, а виводимо її з вимірювання температури, потоку тощо. Подібним чином ми не можемо виміряти паніку безпосередньо, натомість ми можемо зробити висновок про її рівень з інших вимірних величин, таких як рівень внутрішніх нищівних сил, скільки людей загинуло з вини інших тощо [3].

Таким чином, щоб зрозуміти поведінку під час пожежі та надзвичайних ситуацій, необхідно брати до уваги, що не всі постраждалі будуть поводитися однаково у критичній ситуації. Тому дуже важливо спрогнозувати на початковому рівні, які існують різні характеристики та фактори (вік, стать, освітній рівень, попередній досвід, рівень культури), що впливають на загальну поведінку людей в екстремальних ситуаціях, що викликані пожежею. Також необхідно знати, як ці фактори впливають на евакуацію під час реальних трагічних подій.

Психологія індивідуальної поведінки людини при рятуванні від пожежі викликана в основному страхом за своє життя, і прагнення як найшвидше вийти з небезпечної зони є зрозумілим. У таких випадках можливе навіювання небезпеки через її перебільшення, сприймання без відповідного аналізу та схильності до наслідування дій інших. Така поведінка може дуже швидко передаватися іншим людям, і тоді виникає загальна паніка. Згідно з психологічними дослідженнями існує чотири моделі, що стосуються поведінки людини під час евакуації у надзвичайних ситуаціях. Вони включають: попередження, рух відведення, укриття та повернення.

1. Моделі попередження стосуються поведінки людей, які стають обережними щодо можливих загроз або дізнаються про фактичні наслідки.

2. Рух відведення відповідає тій частині процесу евакуації, яка стосується фактичної фізичної поведінки людини при переміщенні.

3. Моделі укриття відомі як поведінка в місці притулку.

4. Нарешті, моделі повернення включають поведінку евакуйованого під час виходу з місця притулку та повернення майже у всіх випадках до місця початкового розташування.

Таким чином, практичний досвід свідчить, що більшість випадків летального сповільнення евакуації пов'язана з тим фактом, що системи протипожежного захисту в більшості будівель створені на основі помилкових очікувань поведінки людей (без урахування їх емоційного реагування). Будівельні та протипожежні норми традиційно є директивними, тобто вони визначають точні мінімальні вимоги до конструкції будівель та поведінки людей під час пожежі. В той же час, підхід до проектування, який спирається виключно на врахуванні людських якостей, також може бути помилковим щодо включення людської поведінки в проекти будівель, незалежно від того, чи є цей підхід нормативним чи заснованим на психологічних дослідженнях.

З метою підвищення якості евакуації при пожежі, потрібно розглянути причини та фактори, що впливають на затримку та уповільнену реакцію, яку люди зазвичай демонструють під час пожежної небезпеки. Обов'язковим є комплексний підхід, що включає виконання усіх нормативно-правових документів та врахування психоемоційних проявів людини під час пожежі. Для цього найважливішим аспектом є вивчення того, як люди приймають свої рішення, щоб вони могли реалізувати те, що вони вирішили у відповідь

на попереджувальні загрози, з якими вони стикаються. Як свідчать різноманітні опитування та спираючись на дослідження пожежної евакуації з будівель, визначено, що перед виконанням будь-яких дій (до початку евакуації) люди сприймають певні сигнали (зовнішні фізичні та соціальні фактори та подразники з навколишнього середовища), самостійно інтерпретують ситуацію та ризики, а потім, на основі цих сигналів, вони приймають рішення про те, що робити та як швидко. У випадку швидкої зміни зовнішніх обставин та збільшення ступеню небезпеки, також швидко змінюється і емоційний стан людини, у окремих осіб він стає неконтрольованим і стає додатковою загрозою для особистої безпеки та безпеки людей, що знаходяться поруч. Тому, контроль над панічними проявами набуває вкрай важливого значення для забезпечення ефективних та дієвих заходів з управління в момент надзвичайної ситуації.

Крім того, ряд досліджень свідчить, що в період надзвичайної ситуації є досить значна кількість людей, що не бажає змінювати свій сталий спосіб життя, тобто вони вважають, що відмова від евакуації є кращою від евакуації. Насправді, таке відтерміноване прийняття рішення призводить до збільшення небезпеки до смертельного рівня, а усвідомлення цього – до панічних проявів. Нажаль, існує досить значна кількість прикладів, що навіть якщо попереджувальне повідомлення чітко сприймається як обґрунтована та підтверджена суспільством загроза, все одно може виникнути небажання людей евакуюватися з власної будівлі. І це не тому, що люди психологічно паралізовані при виникненні надзвичайної ситуації. Навпаки, мешканці, які перебувають у стресовому стані, зазвичай намагаються розглянути, який варіант поведінки в цій ситуації був би найменш соціально нетиповим. Відповідно, іноді існує загальне та колективне рішення, що пасивна поведінка є більш прийнятною ніж евакуацією з місця небезпеки. Іншими словами, навіть коли люди відчувають небезпеку та загрозу, вони все одно прагнуть, наскільки можуть, зберегти свої традиційні та звичні способи поведінки та не привертати до себе увагу нетиповим та незвичайним способом. Згідно психологічних досліджень, щоб викликати відповідну та активну реакцію людей, що можуть залишитись в епіцентрі небезпеки, необхідно щоб попередження не лише вказували на наявність цієї небезпеки, а й на те, що слід робити в зазначеній ситуації, в конкретний момент часу. Чіткі, впевнені та короткі команди більш ефективно впливають на людину та швидше мотивують її до адекватних дій в умовах надзвичайної небезпеки.

Висновки. Визначено, що для забезпечення швидкої евакуації при пожежі, профілактиці панічних проявів, необхідно під час організації виробничого, навчального або побутового процесу враховувати та постійно дотримуватися вимог нормативно правових документів (включаючи планування будівель, системи активного та пасивного протипожежного захисту, схем евакуації, тощо), а також враховувати психофізіологічні характеристики людей та їх звички при обробці кризової інформації і потенційну здатність швидко приймати оптимальні рішення в надзвичайних ситуаціях. Це дасть можливість забезпечити безпеку та зберегти здоров'я усім, хто може потрапити в екстремальні умови.

Використана література:

1. ДСТУ Б В.1.1-36:2016. Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою. Київ : Мінрегіонбуд України, 2016. 66 с.
2. Fahy, R.F. & Proulx, G. (2009). Panic and Human Behavior in Fire, Institute for Research in Construction, NRCC-51384, National Research Council Canada, Background.
3. Santos, G., & Aguirre, B. (2004). A Critical Review of Emergency Evacuation Simulation Models. University of Delaware, Disaster Research Center, 5–42.

References:

1. DSTU B V.1.1-36:2016. (2016). Vyznachennia katehorii prymishchen, budynkiv ta zovnishnikh ustanovok za vybukhopozhezhnoiu ta pozhezhnoiu nebezpekoiu [Definition of categories rooms, buildings and outdoor installations on explosion and fire hazard]. Kyiv : Minrehionbud Ukrainy. 66 s. [in Ukrainian].
2. Fahy, R.F. & Proulx, G. (2009). Panic and human behavior in fire, institute for research in construction, NRCC-51384, National Research Council Canada, Background.
3. Santos, G., & Aguirre, B. (2004). A Critical Review of Emergency Evacuation Simulation Models. University of Delaware, Disaster Research Center.

Shmyrko V., Korobko A., Parada O., Trojan J. Aspects of the psychology of non-standard behavior of a teenagers on in the minds of an over-the-top situation

As a result of violation of fire safety rules, insufficient quality of professional training of young people, emergency situations may arise at enterprises and educational institutions. The analysis of factors affecting the psycho-emotional state of people in conditions of increased danger is presented.

The emergence of emergency situations leads to a deterioration of the psychological state and affects the quality of the performance of labor duties, causes large economic losses, and can become a threat to human life.

In order to prevent the occurrence and spread of fire, preventive actions are foreseen, in advance, organizational measures, the implementation of which must be constantly monitored. At the same time, when a non-standard situation arises, a person's behavior can become uncontrollable and can lead to emotional instability and, ultimately, to panic. Therefore, it is important to predict at the initial level what are the different characteristics and factors that influence the general behavior of people in extreme situations caused by fire. It is also necessary to determine how these factors affect evacuation during real tragic events. At the same time, it remains important to analyze the problem of the impact of emergency situations on the psyche of adolescents. What happens to their mental state, will their psyche be able to withstand the high level of stress when experiencing an extreme event. Otherwise, emotional tension can block the functioning of the adolescent's psychological defense mechanisms, which can manifest in the form of anxiety and fear.

Thus, in order to ensure quick evacuation in case of fire and prevention of panic manifestations, it is necessary to take into account and constantly comply with the requirements of regulatory and legal documents during the organization of the production, educational and household processes. Also, when processing crisis information, it is necessary to take into account the psychophysiological characteristics and habits of people, their potential ability to quickly make optimal decisions in emergency situations, which will ensure the safety and health of everyone who is in extreme conditions.

Key words: emergency situation, fire, fire safety, regulatory documents, psychophysiological state, panic, teenagers, evacuation.

УДК 78.087.68:[78.03(477)(092)]

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.91.54>

Якимчук С. Н.

ВИКОРИСТАННЯ ВИРАЗОВИХ ЗАСОБІВ КОМПОЗИТОРА БОРИСА ЛЯТОШИНСЬКОГО В РОЗКРИТТІ ОБРАЗНО-ІНТОНАЦІЙНОЇ СФЕРИ ХОРОВИХ ТВОРІВ (НА ПРИКЛАДІ КАНТАТИ «ЗАПОВІТ»)

Стаття розкриває стилістичні особливості хорового письма та композиторської творчості Бориса Лятошинського на прикладі художньо-теоретичного аналізу кантати «Заповіт», що наповнена різноманітними хоровими та виражально-симфонічними засобами.

На основі наукових праць багатьох музикознавців узагальнюються поняття про модернізм у музиці у першій половині ХХ століття та новаторські музичні прийоми у творчості композиторів. Наукові розвідки також здійснено щодо творчості Бориса Лятошинського, його симфонічної та вокально-хорової спадщини.

Відбувається співставлення філософії та мистецтва, а також українського культуротворення 20–60 років ХХ століття на прикладі творів Б. Лятошинського та його кантати «Заповіт». В творі представлені індивідуальні риси композиторського стилю: експресивність, драматизм, нашарування гармонії, поліритмія, динамічні проведення оркестрових партій усіх інструментальних груп з використанням виражальних засобів паралельно з хоровими партіями.

У експозиції твору звучать низькі чоловічі голоси, які вводять у стан зосередження та усвідомлення любові до держави. Синкопований ритм налаштовує на драматизм твору та напружений розвиток подій. Нових музичних особливостей кантати надають протискладення тенорів, а потім басів, що звучать на фоні жіночих голосів. Поліфонічне полотно твору збагачує хорову фактуру. Поступово приєднуються нові інструменти, які доповнюють образно-емоційний зміст кантати. Присутні модуляції, риси гімнічності, хоральні акорди. Кожний куплет має свій текст, свої виразові засоби, що створюють особливу звукову атмосферу.

Головна тема звучить щоразу з іншим забарвленням, художньо-емоційним підґрунтям, що є свідченням багатогранності музичного світу митця. Образно-драматургічне розгортання підпорядковується логіці поетичної думки і узгоджене з образно-психологічним текстом.

Отже, відбувається синтез симфонічного та хорового письма на мелодію Г. Гладкова та вірші Т. Шевченка, що створює повну співзвучність музики з образами та ідеями поезії.

Актуалізовано думку, що кожний музичний твір Б. Лятошинського – це твір високого професійного мистецтва, що несе в собі повноцінне зерно української музики.

Ключові слова: модернізм, композитор Б. Лятошинський, кантата «Заповіт», виразові засоби, симфонічний оркестр, хор, тема, темп, куплет.

Українська культура початку ХХ століття формувалася у непростих суспільно-історичних умовах. Це час критичних перепадів думок, ідеологій, національних протиріч, заборон та революцій. Можливість власного професійного розвитку та подальшої реалізації приглушували реалії класового поділу та трагічна боротьба під гаслами революцій. Центральне місце займав надмірний пафос «великих» ідей, грандіозні та, водночас, нереальні для виконання плани влади, регулярні політичні репресії культурних діячів. Борис Лятошинський показав нам приклад людини, котра вмiла гiдно триматися, коли велася жорстока вiйна з найкращими представниками творчої iнтелiгенцiї [4, с. 64].

Композиторська дiяльнiсть першої половини ХХ столiття асоцiюється з такими iменами як, М. Леонтович, Я. Степовий, К. Стеценко, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, М. Верикiвський, П. Козицький та iншi. Усi вони плiдно працювали над збагаченням музичного фонду держави, та створенням фундаменту для подальшого розвитку професiйного мистецтва.

Зазвичай, творчу постать композитора Б. Лятошинського, мистецтвознавцi аналізують як композитора-симфонiста, враховуючи його багатогранний доробок в iнструментальному жанрi. Як чуйний митець, драматизм епохи Лятошинський вiдобразив у новому образно-емоцiйному складi музики, новий музичний мовi [5, с. 6].

Багатогранна професiйна композиторська дiяльнiсть Бориса Лятошинського, наповнена найрiзноманiтнiшими виражальними засобами, становить новий етап у розвитку національного мистецтва. Його мистецькi надбання, зокрема хоровi твори користуються широкою популярнiстю у професiйних виконавських колективах дотепер.